

N.F.S. Grundtvig "En Bonde ovenpaa en Herremand"

Offentliggjort første gang i *Grundtvigs Værker* version 1.22, november 2023

Denne pdf er en læseversion af værket uden kommentarer. Værket findes digitalt med punktkommentarer, indledning, tekstredegørelse og faksimiler på www.grundtvigsværker.dk

Tekstkilder

A *Førstetrykket*, 1844 (SJ: 774)

Teksten er etableret af Stine Guldahl Holst

Punktkommentarer er skrevet af Stine Guldahl Holst, redigeret af Jens Lei Wendel-Hansen og Krista Stinne Greve Rasmussen

Indledning og tekstredegørelse er skrevet af Stine Guldahl Holst, redigeret af Krista Stinne Greve Rasmussen og Jens Lei Wendel-Hansen

Tilsyn ved punktkommentarer og indledning Henrik Yde

PDF ved Kim Steen Ravn

Copyright: *Grundtvigs Værker* 2025

|A:12485

En Bonde ovenpaa en Herremand.

Denne Talemaade brugde man fordum, og bruger maaskee endnu, hos os om Engelsk *Ostebrød* ovenpaa Franske *Tærter*, og om alt Andet, hvad der i Folks Øine lignede en saadan Urimelighed; men jeg har længe vedkiendt mig den Formening, at en Bonde ovenpaa en Herremand er, ganske ordret, hvad baade vi og alle Christenhedens Folk og Riger vil være bedst tjent med, meget bedre tjent med, end med Matadorerne fra Disken og Maskineriet, der ellers, efter Verdens Løb, maae komme paa Nakken af os Alle, og sætte Folkenes *Natur-Kræfter* i stedse skarpere Modsætning til en *konstig* Tingenes Orden, hvad selv store Mirakler neppe kan hindre fra at føre til fælles Undergang.

Desuagtet er det vist nok ikke min Mening, som man i *Berlings-Avisen* skylder *Bondevennerne* for, og skiærer, som det synes, os alle over een Kam, at man skal slaae Herremanden, for at Bonden kan sidde varmt inden Dørre, thi aabenbar Uret er altid en slet Retning, men var det, som Berlings-Manden paastaaer, et grueligt

Indgreb i *Eiendoms-Retten*: enhver Indskrænkning af den Vilkaarlighed, hvormed Herremændene igjen alt mere og mere behandle deres Fæstegods, da var vist snart den Tid kommet, da man maatte sige, at Nød brød alle Love, især da vor Lov ei engang beskytter Bønderne mod *Jødisk, Meklenborgsk* eller andet fremmed Herskab, der visselig tit er meget haardt at døie. Et stort Uheld, maa derfor jeg og alle Bondevenner ansee det for, at Regieringen ikke paa de mange den hjemfaldne Godser stræbde at ramme det Rette, og gav Herremændene et godt Exempel, thi nu, da Godserne ere stegne i Pris og stige daglig, saa alt Tænkeligt regnes til Indtægt, nu er Sagen aabenbar blevet langt vanskeligere, end den var for ti Aar siden. Da *Bonde-Sagen* imidlertid nu, ved de overhaandtagende *Fæste-Auctioner*, og ved mange andre Ting, bliver daglig vanskeligere og mere indviklet, nu nytter det ingenlunde at give Tid, saa alle sande Venner baade af Bonden, af Kongen og af hele Folket, maae inderlig ønske, jo før jo hellere at see en, om muelig, mindelig, men allenfalds billig Opgjørelse imøde.

En saadan er imidlertid kun muelig, naar Herremændene vil opgive Indbildningen om deres *grændseløse* Eiendoms-Ret til al den Jord, de have faaet “Herlighed” over og “Rettigheder” i, og dertil vilde det mærkelig hjælpe, at de alvorlig forelagde sig selv eller deres juridiske Raadgivere det Spørgsmaal: *naar* en saadan *grændseløs* Eiendoms-Ret til *Fæstegodset* er lovlig erhvervet, eller dog, *naar* den af Regieringen er lovlig *erkiendt*, hvad den jo dog maatte være, naar det skulde være en Ret, thi af *Natur-Retten* vil man dog neppe udlede den Sætning, at naar endeel Pengemænd, under uheldige |A:12486| Omstændigheder, havde pløiet hele Landet til sig, skulde hele Folket være deres Trælle evindelig!

Soleklart er det nemlig, at *da* Regieringen lagde Skat paa Hovedgaards-Taxten og Tienderne, da erkiendte den ikke engang Herremændenes *grændseløse* Eiendoms-Ret til den Jord, de, sædvanlig ved at lægge Bønderbyer ned, havde forvandlet til en fri Hovmark, og endnu mindre erkiendte Regieringen en saadan Ret til Bøndergodset, *da* den løste *Stavnsbaandet* og lod *Hoveriet* fastsætte, saa vi maae gaae længere tilbage for at finde det første Indgreb i denne *Berlingeren* over Alt hellige *Eiendoms-Ret*, der, efter hans Fremstilling, først nu skulde trues med et saadant Indgreb; men gaae vi end saalangt tilbage, som vi egentlig *juridisk* kan, altsaa til *Christian den Femtes* Lov, da finde vi allerede deri, som man veed, blandt Andet, den mærkelige Bestemmelse i Lovens *tredie* Bog, XIII. 14, at ingen Bonde skal være pligtig til at levere Andet, enten i Vare eller Penge, end hvad han staaer for i *Jordbogen*, Noget, der, hvordan det end fortolkes, aabenbar viser en *Indskrækning* i *Herremændens* Ret over *Bøndergodset*, der er saa gammel, som hele vor nærværende Retstilstand. Om nu en *Placat* i forrige Aarhundrede har hævet eller ikke hævet den Strid,

Herremændene kom i med Lands-Loven, da de skruede *Landgildet* op langt over Alt hvad Jordbogen udviste, var den *gamle* Taxt; see, det maae *Juristerne* vide, men det gjør, som man let seer, igrunden slet *ingen* Forskiel, thi den *Berlingske* Herregaards-Ven vil vist ikke nægte, at med samme Ret som en *Placat* af *Christian* den *Syvende* paa en Kant kunde *udvide* Herremændenes Eiendomsret, med den samme kunde en Forordning af *Christian* den *Ottende* bringe den tilbage inden sin gamle Grændse, eller til Ligevægt *indskrænke* den paa en anden Kant, uden at Eiendoms-Retten og dermed hele Staten rokkedes mere ved det Ene end ved det Andet. Naar saaledes Herremændene fik Lov til fremdeles at betinge sig de vel allevegne mærkelig forhøiede Afgifter, som Noget, der nu allevegne er beregnet ved Kjøb og Salg, da kunde Herremændene vist ikke beklage sig over, at *denne* Jordbogs-Afgift indtil videre blev *stillestaaende*, og at der, efter hver Egns Leilighed, fastsattes en lovlig *Indfæstning*, der ei maatte overskrides.

Herved vilde Sagen, efter mine Tanker, komme i en Stilling, hvori den efterhaanden jævne sig selv, især naar man tillige paa alle Maader lettede Fæstegodsets Overgang til Eiendom, Odel eller Arvefæste, thi naar Herremændene ikke længer i det *Grændseløse* kunde speculere paa Tilvæxt i deres Indtægter, vilde de findes langt villigere til at gaae paa Forlig, og ved et Slags *Arvefæste*, som jeg anseer for det Allerønskeligste, da det hverken fæster Capitalerne, eller frister Begiærligheden, at sikkre sig et klækkeligere udkomme.

|A:12487Herved vilde det da ogsaa bedst opnaaes, at *Bøndergaardene* blev i *Almuens* Besiddelse, hvad ikke blot er i *dens* men i hele *Folkets* og *Rigets* Tarv, thi naar den Deel af Folket, der nu næsten ene har bevaret Legems-Styrke og Haardførhed, udelukkes fra *Besiddelse*, og berøves derved *naturlig* Deltagelse i det Heles Velgaaende, da spiller man et Vovespil, som, om det blev ni Gange vundet, vil tabes den tiende, saa Alt gaaer tabt, ligesom det aabenbar kun er *Almuen*, der paa vore *Bøndergaarde* kan finde en velhavende og fornøielig Stilling, som kan gjøre den tilgængelig for sand *Oplysning* og mere ophøiede Følelser, saa den *adler sig selv*, hvorpaa dog nu det Borgerlige Selskabs Bestandighed og det Heles Vel beroer!

Overraabe eller overdøve disse jævne Sandheder, som hele den *verdenshistoriske Erfaring* giver Vidnesbyrd, og indbilde sig, at man behøver blot Villien, og i alt Fald Juristernes Medhold, for at forevige og forværre den nedtrykte Stilling, hvortil næsten hele Folket nedsank i Herremands-Tiden, efter *Valdemarerne*, og endnu for en stor Deel i det *Syttende* Aarhundrede, det kan man maaskee nok; thi der er allevegne begyndt en *Krebsgang*, der kan føre til Allehaande, men jeg har dog den Tillid til *Dannemænds* Fædrelandskjærlighed, Billigheds-Følelse og jævngode Forstand, at de, baade fra Oven og fra Neden, vil ønske *Bonde-Sagen* en snar og

god Afgjørelse, og indsee, at den kun kan naaes ved *Billighed* paa begge Sider, da alle *Hoveriforeninger*, *Tiende-Afløsninger* o. s. v. kun er Blændværk, saalænge Herremændene beholde den fra først af ulovlige, selvtagne, Ret til at opskrue *Indfæstning* og *Landgilde* saa høit de lyster, medens paa den anden Side Regieringen med sin Beskatnings-Ret jo, saalænge Herremændene skal hæfte for Bønderne, kunde bruge dem som Svampe, saa Fordelen er ogsaa i grunden et Blændværk.

N. F. S. Grundtvig.
